

PHÉP PHÂN TÍCH VÀ TỔNG HỢP

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS hiểu và biết vận dụng các phép lập luận phân tích, tổng hợp trong tập làm văn nghị luận.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Đem một sự vật, hiện tượng, một khái niệm mà phân chia thành các bộ phận tạo thành nhằm tìm ra các tính chất, đặc điểm bản chất của chúng cùng mối quan hệ qua lại của chúng với nhau, đó là phương pháp phân tích. Vận dụng phương pháp phân tích, người ta có thể chia tách các hiện tượng cuộc sống thành

các bộ phận, xem xét các bộ phận ấy để chọn lấy vấn đề có ý nghĩa làm đề tài cho bài văn. Lại đem bộ phận ấy chia thành các bộ phận nhỏ hơn, tìm đặc điểm của các bộ phận nhỏ, xem xét mối quan hệ của các bộ phận ấy với nhau rồi tổng hợp lại, đề xuất nhận định chung về đề tài được xem xét, như thế tức là phân tích. Không nên hiểu phân tích chỉ giản đơn là chia nhỏ đối tượng để xem xét. Phân tích còn là chỉ ra các mối liên hệ giữa sự việc này với sự việc kia, vạch ra nguyên nhân và kết quả, phanh phui mâu thuẫn của sự vật để thấy xu hướng vận động của nó. Trong bài này, phân tích nhằm thấy được mối liên hệ sâu sắc của các sự vật, con người.

Phương pháp phân tích cần thiết để nhận thức các mâu thuẫn, mối liên hệ của sự vật, hoặc hiểu rõ các khuynh hướng phát triển của sự vật.

2. Phân tích sự vật trước hết đòi hỏi phải phân chia sự vật thành các bộ phận. Việc phân chia này phải phù hợp với cấu tạo, quy luật của sự vật, các bộ phận được chia phải cùng ở trên một bình diện. Ví dụ, phân tích một văn bản thì trước hết phải chia theo bố cục : Mở bài, Thân bài, Kết bài. Sau đó trong Thân bài mới chia ra ý 1, ý 2, ý 3,... Phân tích các hình tượng nhân vật trong tác phẩm văn học thì phải chia các hình tượng nhân vật thành chính, phụ ; hoặc chia theo các tuyến nhân vật, các bên mâu thuẫn, làm cho các yếu tố được chia đều nằm trên cùng một bình diện.

3. Phân tích sự vật không chỉ là phân chia ra các bộ phận trên cùng một bình diện mà còn phải dùng các biện pháp khác, như so sánh đối chiếu, suy luận để tìm ra ý nghĩa của các bộ phận ấy, tìm ra mối quan hệ giữa các bộ phận ấy với nhau để sau cùng tổng hợp lại thành ý nghĩa chung của sự vật.

4. Tổng hợp là một phương pháp tư duy ngược lại với phân tích. Nó đem các bộ phận, các đặc điểm của một sự vật đã được phân tích riêng mà liên hệ lại với nhau để nêu ra nhận định chung về sự vật ấy.

Sự nhận thức của con người đối với sự vật nói chung là tản mạn, từng mặt, chỉ khi nào đem các nhận thức riêng lẻ ấy tổng hợp lại với nhau mới có được một tư tưởng toàn diện. Trong tập làm văn cũng như vậy, sau khi phân tích từng ý, từng phần, người viết phải tổng hợp lại thì mới thành được một bài văn hoàn chỉnh.

Phương pháp tổng hợp nói chung có các loại sau :

– Tổng hợp cá thể : Đem các bộ phận, tính chất thuộc về một đối tượng cụ thể mà tổng hợp lại, làm thành nhận thức về đối tượng ấy.

- Tổng hợp toàn thể (gồm nhiều cá thể) : Đem các tính chất chung của nhiều sự vật khác nhau mà tổng hợp lại để nêu thành một vấn đề chung của toàn thể. Ví dụ, tổng hợp các tính chất chung của các tác phẩm khác nhau của một thời, một tác giả để đưa ra nhận định chung về thời kì văn học ấy hoặc về tác giả ấy.

5. Hai phương pháp phân tích và tổng hợp tuy đối lập nhau nhưng không tách rời nhau. Phân tích rồi phải tổng hợp mới có ý nghĩa, mặt khác trên cơ sở phân tích mới có sự tổng hợp.

6. Văn bản *Trang phục* nêu lên vấn đề văn hoá trong trang phục, vấn đề các quy tắc ngầm của văn hoá buộc mọi người phải tuân theo. Để đi đến nhận thức chung ấy tác giả bắt đầu từ việc phân tích quy tắc ăn mặc. Trước hết tác giả nêu vấn đề ăn mặc chỉnh tề (*không ai mặc quần áo chỉnh tề mà lại đi chân đất, hoặc đi giày có bít tất đầy đủ nhưng phanh hết cúc áo, lộ cả da thịt*). Sự thiếu chỉnh tề, không đồng bộ ấy trông chướng mắt, vì trái với quy tắc đồng bộ và chỉnh tề.

Thứ hai, tác giả nêu ra việc ăn mặc phải phù hợp với hoàn cảnh chung (nơi công cộng) và riêng (tuỳ công việc, sinh hoạt,...).

Thứ ba, ăn mặc phù hợp đạo đức : giản dị, hoà mình vào cộng đồng.

Từ các hiện tượng trên, tổng hợp lại : *Trang phục hợp văn hoá, hợp đạo đức, hợp môi trường mới là trang phục đẹp.*

Đáng chú ý ở đây là tác giả phân tích những tình huống giả định để cho thấy có một sự ràng buộc vô hình ở bên trong : "không ai mặc quần áo chỉnh tề mà lại đi chân đất", hoặc không ai "đi giày có bít tất đầy đủ nhưng phanh hết cúc áo, lộ cả da thịt". Vì sao mà không ai làm thế ? Đó là do họ bị ràng buộc bởi một quy tắc trong trang phục ! Chú ý ở đoạn tiếp theo tác giả cũng nêu tình huống với các từ "chắc không..." để nói tới quy tắc chung.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Đọc văn bản.

GV yêu cầu 1 – 2 HS đọc văn bản.

Hoạt động 2. Tìm hiểu phép phân tích.

GV nêu câu hỏi : Bài văn đã nêu những dẫn chứng gì về trang phục ? Vì sao "không ai" làm cái điều phi lí như tác giả nêu ra ? Việc không làm đó cho thấy những quy tắc nào trong ăn mặc của con người ?

GV gợi ý để HS trả lời vào các dẫn chứng thể hiện cho hai nguyên tắc ăn mặc đã nêu ở trên.

GV có thể lần lượt hỏi : Dẫn chứng thứ nhất nêu ra vấn đề gì ? Dẫn chứng thứ hai nêu ra yêu cầu gì ?... Cứ thế nêu cho hết các dẫn chứng. Ở đây tác giả tách ra từng trường hợp để cho thấy "quy tắc ngầm của văn hoá" chi phối cách ăn mặc của con người. Tác giả đã dùng phép lập luận nào để nêu ra các dẫn chứng ?

Hoạt động 3. Tìm hiểu phép tổng hợp.

Bước 1. GV hỏi : "Ăn mặc ra sao cũng phải phù hợp với hoàn cảnh riêng của mình và hoàn cảnh chung nơi công cộng hay toàn xã hội." có phải là câu tổng hợp các ý đã phân tích ở trên không ? Nó có thu tóm được các ý trong từng dẫn chứng cụ thể nêu trên không ? Sau khi HS trả lời, GV khẳng định.

Bước 2. GV hỏi : Từ tổng hợp quy tắc ăn mặc nói trên, bài viết đã mở rộng sang vấn đề ăn mặc đẹp như thế nào ? Nêu các điều kiện quy định cái đẹp của trang phục như thế nào ? (Có phù hợp thì mới đẹp, sự phù hợp với môi trường, phù hợp với hiểu biết, phù hợp với đạo đức.) GV gợi ý cho HS thảo luận rồi kết luận.

Hoạt động 4. Tìm hiểu vai trò của phép lập luận phân tích và tổng hợp.

Bước 1. Qua bài đọc, GV nêu câu hỏi : Vai trò của các phép phân tích và tổng hợp đối với bài nghị luận như thế nào ? Phép phân tích giúp hiểu vấn đề cụ thể như thế nào ? Phép tổng hợp giúp khái quát vấn đề như thế nào ?,...

Bước 2. Hướng dẫn HS học phần *Ghi nhớ*.

IV – HƯỚNG DẪN LUYỆN TẬP

Tìm hiểu kĩ năng phân tích trong văn bản *Bàn về đọc sách* của Chu Quang Tiềm.

Bài tập 1. Phân tích ý : *Đọc sách rất cuộc là một con đường của học vấn.* (xem *Gợi ý* trong SGK)

Bài tập 2. Phân tích lí do phải chọn sách mà đọc.

– Do sách nhiều, chất lượng khác nhau cho nên phải chọn sách tốt mà đọc mới có ích.

– Do sức người có hạn, không chọn sách mà đọc thì lãng phí sức mình.

– Sách có loại chuyên môn, có loại thường thức, chúng liên quan nhau, nhà chuyên môn cũng cần đọc sách thường thức.

Bài tập 3. Phân tích tầm quan trọng của cách đọc sách.

- Không đọc thì không có điểm xuất phát cao.
- Đọc là con đường ngắn nhất để tiếp cận tri thức.
- Không chọn lọc sách thì đời người ngắn ngủi không đọc xuể, đọc không có hiệu quả.
- Đọc ít mà kĩ quan trọng hơn đọc nhiều mà qua loa, không ích lợi gì.

Bài tập 4. Phương pháp phân tích rất cần thiết trong lập luận, vì có qua sự phân tích lợi - hại, đúng - sai, thì các kết luận rút ra mới có sức thuyết phục.